

Г.М. Діденко, О.О. Солодка
Київський національний лінгвістичний
університет

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СПАДЩИНА ВИДАТНОГО АРАБСЬКОГО МИСЛИТЕЛЯ АБУ НАСРА АЛЬ-ФАРАБІ

Рец. на: *Анель Азімхан*. Философское приношение Абу Насра аль-Фараби. (Приложение. Аль-Фараби. Трактат о взглядах жителей совершенного града. Пер. с араб. Т.К.Ибрагима и Н.В.Ефремовой). – Алматы: Айкос, 2006. – 279 с., 16 с. иллюстр.

Появу книги А.Азімхан, присвяченої інтелектуальній спадщині видатного ісламського мислителя Абу Насра аль-Фарабі (873-950 рр.) без перебільшення можна назвати непересічною подією в науковому житті дослідників арабо-мусульманської культури. Як справедливо зазначає А.Азімхан, актуалізація спадщини аль-Фарабі – визначної людини епохи класичного ісламу – викликана зміною ідеологічних акцентів, виходом за рамки атеїстичного підходу до «золотої доби» ісламської культури. За цих умов цілком виправданою стає і робота над новим перекладом «Трактату про погляди мешканців довершеного міста», фрагменти якого опубліковані в додатках книги. Тим більш цікавим видається запропонований автором методологічний підхід до можливостей перепрочитання як творчості визнаного класика ісламської середньовічної філософії, так і самої філософської традиції ісламу.

Обраний автором жанр філософської біографії не тільки занурює нас у яскравий культурно-історичний контекст інтелектуальних студій ісламського мислителя, а відкриває дух «золотої доби» ісламської культури як синтезуючий мотив енциклопедичної думки аль-Фарабі. Апелюючи до традицій ісламу, пов'язаних з Кораном та суннами Пророка, як провідного джерела розвитку та розквіту мусульманської культури IX-X ст., А.Азімхан привертає увагу до цілої низки чинників, що визначили на той час долю ісламської цивілізації та її духовні обрії. Інтенсивний культурний обмін між народами, живою віссю якого був Шовковий шлях, перетворив ісламську імперію на унікальне місце взаємодії різних етнічних груп та мовних традицій, дивовижне перехрестя різних цивілізацій з давньою історією. Культура тюрків, Сасанідська Персія, Месопотамія, Сирія та Єгипет, антична спадщина, іудаїзм та християнство, буддизм та маніхейство – волею долі всі ці світи зустрілись у просторі імперії, створюючи неповторну атмосферу класичного «світу ісламу». Аль-Фарабі, людина з Фараба, був людиною саме цього світу, підкреслює автор, він пройшов багатьма шляхами цього світу, і цей різноманітний та багатомовний світ виявився констеляцією його філософії. Абу Наср, як відомо, вважав філософію вмінням об'єднувати, узагальнювати, співвідносити усі форми знання та дії. Для нього було цілком достовірним, що арабська думка пов'язана з традицією власної культури майже так само, як і з традиціями попередніх культур (с.40). Тому суттєвою ідеєю для ісламського мислителя аль-Фарабі були не суперечки, наявні між конфесіями, а їх спільність, невтомне прагнення побудувати єдину історію культури людства (с.55).

Відаючи належне традиції античних текстів та ісламській традиції в творчості «Другого вчителя», автор привертає увагу до історичних реалій ісламської цивілізації. Осередям ісламського світу «золотої доби», безперечно, були його легендарні міста, такі як Багдад, Харран, Халеб, Дамаск, Каїр. Ці центри ісламської імперії відомі як цілком особливі, з власним неповторним обличчям, осередки розвитку освіти, науки та культури. Реальний розвиток міст та їхня не тільки адміністративна, а й духовно-просвітницька функція в арабському халіфаті, перетинання центрів стародавніх цивілізацій з новими арабськими столицями та великими містами, що закладали ідею спадкоємності знань та культурних традицій, і знаходить, на думку А.Азімхан, відо-

браження в одній з фундаментальних тем філософії аль-Фарабі – темі Довершеного міста (с.43). Тему Довершеного міста передусім навіює Багдад, де Абу Наср і вчиться філософії. Філософія для аль-Фарабі пов'язана з розвитком наук, професійних навичок, уявлень про чесноти та розум, відтак вона уможлиблюється Довершеним містом.

Подолання однобічного підходу до класичної ісламської філософії лише як лінії фальсафі, тобто лінії, яка виходить з грецьких текстів, А.Азімхан вважає суттєвою ознакою історико-філософських досліджень останнього часу. Виокремлюючи слідом за А.Смирновою п'ять основних напрямів ісламської філософії, серед яких калам, перипатеїзм, ісмаїлізм, ішракізм та суфізм, автор, виходячи з часових кордонів життя аль-Фарабі, методологічно послідовно зупиняється на розгляді каламу, перипатеїзму та суфізму. Зазначаючи зокрема критичну позицію мислителя щодо каламу та близькостю його філософських ідей з ідеями ісламських містиків, А.Азімхан справедливо стверджує необхідність аналізу філософської спадщини аль-Фарабі через насичену атмосферу інтелектуальних та духовних досвідів класичного ісламу.

Книга А.Азімхан супроводжується детальними та інформативними примітками, відрізняється захоплюючим стилем та послідовною манерою викладу, може бути корисною не тільки для спеціалістів, а й для всіх, хто цікавиться ісламською інтелектуальною культурою.